

Соснін Олександр Васильович –
професор Національної академії державного
управління при Президентові України,
доктор політичних наук, професор,

Корнейко Олександр Васильович –
заступник директора інституту захисту
інформації НТУУ “КПІ”, кандидат технічних
наук, доцент,

Олійник Олег Вікторович –
заступник директора департаменту роботи з
кадрами вищої школи та державної служби
МОН України, кандидат юридичних наук

Проблеми життєдіяльності інформаційної сфери

У статті розглядаються проблеми життєдіяльності інформаційної сфери та адаптація вітчизняного законодавства в інформаційній сфері до законодавства розвинених країн світу.

Ключові слова: інформаційна сфера, законодавство, інформаційний ресурс, інформаційна безпека.

Інформація є засобом, що забезпечує можливість адаптації людини та суспільства до умов існування, засобом накопичення знань про навколишній світ, на основі яких людина та суспільство обирають лінію поведінки з метою задоволення своїх потреб і реалізації інтересів. Так, інформація про те, що на вулиці йде дощ, допомагає людині, яка збирається на прогулянку, прийняти рішення щодо того, чи потрібна їй парасолька. Накопичена інформація про зміни погоди за досить великий проміжок часу дозволила жерцям стародавнього світу виявити закономірності зміни пори року, навчитися складати графіки проведення сільськогосподарських робіт, обумовивши створення масивів змістовних інформаційних ресурсів, які з часом стали невід’ємною частиною багатства держав сучасного світу. Господарські суб’єкти, установи, релігійні та громадські об’єднання, державні органи й організації формували інформаційний ресурс століттями і саме тому слід вважати, що економіка завжди і всюди була інформаційною. Людина господарювала і годувала себе завдяки систематизації знань про природу і свою діяльність, розвиваючись під впливом інтелектуального раціоналізму науки, створюючи все більш досконалі технології, використовуючи ресурс Землі і Сонця.

Суспільні відносини матеріальної сфери охоплюють діяльність людського суспільства, що пов’язана з виробництвом матеріальних благ, головним чином, з ресурсу Землі, а також результати цієї діяльності, виробничу інфраструктуру. Людство за час свого історичного розвитку вже досить повно освоїло природні ресурси, однак і сьогодні ми бачимо, як Австралія, Канада, Росія і США наполегливо й агресивно захоплюють шельф океанів і морів, будь за що відстоюють прилеглі й далекі острови, заради майбутніх перспектив видобутку навколо них нафти, газу тощо, оскільки вони і дотепер залишаються основним джерелом життєзабезпечення людини. Безумовно, що з розвитком науково-технічного прогресу освоєння цих

ресурсів удосконалювалось, однак, не суттєво, і сьогодні технології вдосконалюються, головним чином, у сегменті ресурсів для енергетичних комплексів, які з часом стали не тільки засобом забезпечення потреб своїх країн, але й товаром, що визначає глобальний розвиток людства.

Революційно змінила енергогенеруючі технології атомна енергетика, також пов'язана з видобутком природних ресурсів, однак, виключно у поєднанні з технологіями, що визначаються закладеними в них знаннями (інформацією) та кадровим потенціалом галузі.

Інформація не сьогодні стала сполучним ланцюгом в освоєнні природи і досить специфічним явищем у житті людини й суспільства. Історія зберегла багато свідчень важкого просування людства по щаблях цивілізації як за рахунок багатомільйонних людських втрат заради будівництва міст, шляхів сполучення, перерозподілу територій, так і за рахунок колосальної розумової енергії, яка науковими відкриттями, винаходами вдосконалювала способи засвоєння (вивчення) і освоєння природних і технічних ресурсів. Десятки тисяч років було необхідно для того, щоб перейти від одного способу комунікації до наступного. Десятки тисяч років тому з'явився перший засіб комунікації – усна мова. Ще багато тисячоліть пройшло до того, як з'явилась письменність. Вона еволюціонувала від рисочок на камені, керамічних плиток для писання, потім, через декілька тисячоліть, з'явився друкарський верстат, а згодом і комп'ютер заради процесу відділення від людини (носія знань) і відображення в тій чи іншій матеріальній формі “знання”, як категорії відображення світу, його минулого і віртуально-майбутнього. Знання окремих людей ставали *інформацією, доступною для невизначеного кола користувачів*. Знання, що переходили в доступну для користувача форму, тобто в категорію “інформація”, по мірі їх накопичення акумулювались, узагальнювались, систематизувались за різними ознаками й оформлялися людиною як *інформаційний ресурс*.

Подолавши за допомогою засобів обчислювальної техніки два гальма на шляху свого розвитку – швидкість і обсяги передачі інформації, технології зв'язку, починаючи з часів появи телеграфу (1847 р.), темпами свого розвитку стали багато в чому визначати процеси розвитку людства і загострення конкуренції на світових ринках, утворивши **інформаційну сферу сукупністю великої різноманітності інформації й інформаційної інфраструктури суспільства. Їй притаманна своя форма суспільних відносин, об'єктом яких є інформація як ресурс й інформаційна інфраструктура**. Робота з інформацією стає все більш привабливою для здійснення економічного, політичного, культурного і силового тиску на інші країни (це, зокрема, змушує нас постійно думати про те, що інформація є ресурсом як розвитку, так і поневолення людства).

Інформаційний ресурс найрізноманітніших суб'єктів: держави, колективів, організацій, окремих осіб, а в цілому – суспільств, утворює глобальний інформаційний ресурс, з якого окремі суб'єкти черпають необхідні знання і передають їх іншим суб'єктам. Цей кругообіг інформації відбувається на основі і завдяки здібностям людини перетворювати цей ресурс у нові знання і в продукти ринкових відносин, іменованих “інформація”, завдяки можливості передавати його частинами, зберігати, обробляти інформацію за допомогою комп'ютерних і комунікаційних технологій.

Звичайно, ресурси різних наук, установ і держав не порівняні між собою за обсягом (від добірки з декількох довідникових сторінок до величезних бібліотечних фондів і систем баз даних) і за способами організації та подання інформації, однак, людство постійно вдосконалює системи їх накопичення і раціонального використання, оскільки світова спільнота приділяє їм величезну увагу. Всі, зокрема, відзначають, що Україна протягом другої половини ХХ століття являла собою могутню частину військово-промислового комплексу СРСР, зберегла ідеї і розробки в цій сфері знань і вони мають сьогодні величезне комерційне значення для

провідних наукових і промислових корпорацій світу, для яких промислове шпигунство набуло форм маркетингу, а також країн третього світу, особливо тих, де утворилися центри міжнародних терористичних угруповань. Як наслідок, широкого розповсюдження набула практика безконтрольної реалізації ідей і розробок учених і наукових колективів України, оскільки, на жаль, правові стосунки у нас встановлено лише на частину інтелектуальної власності (патенти, промислові зразки тощо). З легального господарського обігу випали найцікавіші для комерціалізації результати багаторічної науково-технічної діяльності наукових колективів академічних і галузевих НДІ і КБ. Знов таки, внаслідок недосконалості законодавства прибутки від такої діяльності, зазвичай, не доходять ані до держави, ані до вчених – безпосередніх творців інтелектуального капіталу України. Єдиним ефективним засобом захисту інформації і протидії її неконтрольованому руху в Україні стало віднесення її до державної таємниці. Однак, законодавча обмеженість кола такої інформації відкрила значне поле для зловживань на інформаційному ринку. А тому **нагальним для України є наближення вітчизняного законодавства в інформаційній сфері до законодавства розвинених країн світу.** Так, скажімо, режим “ноу-хау”, а не патентування забезпечує збереження конкурентних переваг на світових високотехнологічних ринках, а відсутність у нас закону про комерційну таємницю, який би юридично закріплював режим “ноу-хау”, не дозволяє нам, подібно до багатьох розвинених країн, цивілізовано комерціалізувати інтелектуальну власність, створену у нас, головним чином, на кошти держави.

Людство стимулювало швидкий розвиток технологій створення електронних масивів інформації. Вони стали складовою інформаційних ресурсів усіх країн, а сучасні досягнення науки і техніки й, зокрема, мікроелектронні технології, стимулюючи безпрецедентний розвиток систем зв'язку і систем обробки інформації, додають їм усе більшої популярності. Інформаційні технології через новий транспортний ланцюг – глобальні інформаційні мережі – принципово змінили не тільки обсяг і важливість інформації, необхідної для розвитку країни і нації, вони досягли якісно нового рівня інформаційного впливу на суспільство, можливості кожного з нас, надаючи нові й унікальні форми спілкування зі світом і висловлення своїх переконань.

Для усіх типів і сфер діяльності інформаційні ресурси у спеціалізованих установах об'єднуються в бази і банки даних і стають невід'ємною складовою автоматизованих інформаційних систем і автоматизованих систем управління, обумовлюючи, навіть змушуючи, кожен країну представляти інформацію про себе і свої можливості у зручному для використання форматі – фахово і системно формувати бібліотечні, довідково-інформаційні, архівні фонди, бази даних тощо, застосовувати апаратно-програмні засоби виключно відповідно до визнаних у світі стандартів, а персонал готувати відповідно до світових кваліфікаційно-освітніх вимог і процедур міжнародного обміну інформацією. Їх кількісна оцінка, як складової інформаційних ресурсів, утруднена організаційно і методологічно, а тому управління ними всюди розглядається як важлива складова процесів державного управління, хоча основним об'єктом державної інформаційної політики є лише та частина ресурсів, що використовується в системі державного управління і безспідставно викликає суспільний інтерес.

Відповідно до міжнародних критеріїв інформаційні ресурси можна класифікувати за трьома категоріями:

– життєво важливі, тобто пов'язані з виживанням і безпекою нації, з “генетичною” пам'яттю нації, без захисту якої ми втрачаємо ідентичність, припинимо своє існування, вони жодним чином не можуть бути предметом торгу і для їхнього захисту повинні залучатися всі наявні ресурси нації;

– важливі, здатні справляти відчутний вплив на добробут нації й характер міжнародних відносин;

– гуманітарні, пов'язані з широким спектром міжнародних проблем, що безпосередньо не зачіпають тріаду “свобода – виживання – процвітання”, але стратегічно й тактично вигідні країні у плані позитивного позиціонування себе як усередині країни, так і на міжнародній арені.

Істориками доведено, що будь-яка соціальна трансформація – не стихійний процес, її організують і результати багато в чому залежать від позиції держави як одного з головних суб'єктів суспільного процесу. Держава в процесі становлення інформаційного суспільства безумовно має взяти на себе роль каталізатора змін залежно від ступеня розвитку інформаційної індустрії, загального технологічного рівня, ступеня розвиненості демократичних інститутів країни і направити їх у бажаному для суспільства напрямі, обумовлюючи наше ставлення до власних національних інтересів, безпеки та методів політичної діяльності, й це **вимагає надзвичайної уваги до них з боку вищого керівництва держави**, адже не розв'язавши питання інституційного визначення інформаційних відносин, нація не буде спроможною реалізувати інноваційний вектор розвитку.

На жаль, протягом років незалежності країни методологічною обмеженістю всіх наших нормативних актів і законів, пов'язаних із нашою життєдіяльністю, зокрема інформаційної сфери, є те, що вони концептуально не визначають фізичні та біологічні аспекти безпечного *життя* нації як живого організму, визнання за нею цілісної колективної особистості, що охоплює все багатство набутих цивілізаційних (психологічних, духовно-моральних і культурно-історичних) знань і традицій, і сьогодні вже не відповідають вимогам часу і потребують нових підходів і вимірів. Якщо не брати це до уваги, то серйозних успіхів досягти нам буде досить важко, оскільки економіка інформаційного суспільства буде значною мірою орієнтована на виробництво продуктів інформаційної та інтелектуальної діяльності, пов'язаної з виробництвом нових видів інформації та знань, надання їм форми, зручної для використання іншими людьми, і продажем цих продуктів та інформаційних послуг. Наслідком цього буде поступове формування нових, іноді кризових, економічних, культурних і соціальних стандартів нашого життя в інформаційному вимірі. Рівень інформатизації різних сфер громадського життя істотно впливатиме, перш за все, на науку, освіту, культуру, управління державою.

Поява новітніх інформаційних технологій декларує розширення можливостей кожного з нас щодо конституційних прав на свободу, включаючи свободу шукати, одержувати й поширювати інформацію і свої ідеї будь-якими законними засобами. Безумовно, можливості всіх членів суспільства щодо доступу до інформації незалежно від місця проживання, віку й статі, сприяють діалогу між культурами й релігіями, розвитку культурної різноманітності й культурної самобутності народів, які проживають на території України. Як наслідок, зросла інформаційна активність людей, права яких безумовно є базовою, фундаментальною цінністю суспільства, і тут виявилась неефективність усієї вітчизняної системи захисту, обробки і раціонального використання накопиченого в Україні інформаційного ресурсу на тлі застарілих норм та інструкцій, а директивні вказівки в епоху становлення ринкових економічних відносин стали малоефективними або просто не діють. Зміцнення економічних, культурних, гуманітарних контактів з іншими державами зробили неприйнятними багато режимно-обмежувальних заходів радянської доби щодо захисту інформації та й узагалі відійшла в минуле фактична державна монополія на інформацію. Однак в Україні існують непоодинокі випадки, коли громадяни не можуть реалізувати своє конституційне право на інформацію, оскільки їм у цьому відмовляють органи влади, безпідставно надаючи їй статус конфіденційної, хоча більшість демократичних країн забезпечують право людини і громадянина на доступ до інформації виключно через прийняття відповідних законів. Саме закони дають підстави для реалізації права на інформацію та інформаційну діяльність за допомогою чітко визначених процедур. Для їх створення необхідні глибокі та

системні знання технологічних можливостей сучасних засобів. Оскільки інтенсивне впровадження нових технологій знищує традиційні розходження між системами зв'язку й автоматизованими інформаційними системами, значно підвищуючи ефективність передачі й обробки інформації, загострює проблеми забезпечення безпеки цих процесів. Відомо, що системи зв'язку і системи автоматизованої обробки інформації надзвичайно зручні для перехоплення та несанкціонованого технічного втручання в процеси передачі і обробки інформації. Техніка втручання в роботу таких електронних систем широко поширена й інтенсивно використовується розвідувальними центрами іноземних держав, терористичними угрупованнями та кримінальними елементами для впливу на політику, економічне життя, духовно-ідеологічну сферу [1]. Не можна не відзначити, що технічна складова інформаційної безпеки у нас не розробляється. Існує навіть Біла книга в цій сфері [2].

Однак, вона створена у відриві від гуманітарної складової інформаційної безпеки, що містить у собі сукупність проблем, пов'язаних із дотриманням конституційних прав і свобод громадян у сфері духовного життя й інформаційної діяльності, забезпеченням духовного відновлення України більш ретельно й глибоко, у той час як гуманітарна складова – набагато слабша. Філософські, політичні, економічні, культурологічні проблеми інформаційної безпеки вимагають визначення закономірностей розвитку інформаційної сфери як системоутворюючого фактора життя сучасного суспільства. Розробки й обґрунтування критеріїв і методик оцінки стану інформаційної безпеки, зокрема, інформаційно-психологічної безпеки особистості й суспільства, наочно свідчать про те, що інформаційна безпека є новим і дуже складним, багатоплановим об'єктом міждисциплінарних гуманітарних наукових досліджень. Зрозуміти природу, механізм його функціонування можна тільки із залученням апарата й інструментарію різних гуманітарних наук – соціології, психології, права, політології та ін. Причому, особливо важливо, щоб була оптимальна корекція фундаментальних наукових досліджень, з одного боку, і прикладних розробок (моніторингу, опитування, конвент-аналіз тощо) – з іншого. Виходячи з цього розуміння статусу й ролі інформаційної безпеки, ця сфера повинна стати темою серйозного й розгорнутого міждисциплінарного наукового проекту, підтриманого на державному рівні. Як уявляється, вироблені напрями досліджень можуть бути взяті в якості орієнтирів при підготовці й створенні нових спеціальностей з гуманітарних складових інформаційної безпеки. З урахуванням цих факторів необхідно не тільки зробити належний акцент на місці та ролі людини в інформаційному суспільстві, але й визначити механізм захисту завойованих прав і свобод людини і форми їх подальшого розвитку.

Саме тому, розбудовуючи сучасну інформаційну сферу держави, необхідно брати до уваги не тільки плюси інформаційного суспільства, про які багато говорять його апологети, але й проблеми, що виникають. Наприклад, втрату громадянами соціальної орієнтації технологічного розвитку, що, в свою чергу, веде до зворотних і неочікуваних ефектів, наприклад, посилення контролю над особистістю, ще більшої маніпуляції індивідуальною і масовою свідомістю, додатковим поділом суспільства на тих, хто має доступ до інформації, володіє комп'ютерною грамотністю, вміє працювати в новому інформаційному оточенні і тих, хто не володіє цими, тепер уже життєво необхідними навичками.

Відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням інформаційної безпеки, притаманні як інформаційній сфері, так і сфері забезпечення національної безпеки, а звідси організація інформаційної безпеки України є, безумовно, складним, системним, багаторівневим феноменом, на стан, динаміку і перспективи розвитку якого безпосередньо впливають багато зовнішніх і внутрішніх чинників, найважливішими з яких є:

- політична обстановка у світі;
- наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз;

- стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни;
- внутрішньополітична ситуація в державі.

Зокрема, запобігання та ліквідація загроз безпеці особистості, суспільства, держави ґрунтуються на розробці та реалізації комплексу заходів захисту на державному рівні. До них належать організаційні, технічні, програмні, соціальні, правові та інші механізми, що забезпечують локалізацію та запобігання загроз. І, скажімо, для попередження витоку інформації і не тільки тієї, що становить державну та іншу передбачену законом таємницю, яка є власністю держави, потрібно вибудовувати чітку систему, а у нас досі, наприклад, не визначено законодавчими та нормативно-правовими актами спеціально уповноважені державою органи центральної влади у сфері охорони інформації з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці, та у сфері захисту особи, суспільства, держави від хибної, недостовірної, недоброякісної інформації. Інші прогалини в системі державного управління інформаційними ресурсами показано в таблиці 1 [3].

Таблиця 1

Система державного управління інформаційними ресурсами

Суб'єкти управління (міністерства, відомства, інші центральні органи державної виконавчої влади)	Виконання функцій структурними елементами другого рівня управління у сфері
1	2
<i>Не визначений</i>	Здійснення загальнодержавних заходів організаційного, нормативно-методичного забезпечення, координації і контролю
<i>Не визначений</i>	Державної реєстрації інформаційних ресурсів загального доступу (формування державної бази метаданих)
<i>Не визначений</i>	Державної реєстрації інформаційних ресурсів, що містять державну таємницю та іншу інформацію з обмеженим доступом (база метаданих)
<i>Не визначений</i>	Державної реєстрації інформаційних ресурсів, отриманих у процесі міждержавного інформаційного співробітництва (база метаданих)
<i>Не визначений</i>	Обліку державних інформаційних ресурсів як майна, порядку їх закріплення в оперативне управління і господарське відання
<i>Не визначений</i>	Фінансування структур і процесів формування державних інформаційних ресурсів, визначення порядку надання платних послуг, формування інформаційного ринку
<i>Не визначений</i>	Розробки інформаційних технологій та координації цієї діяльності

Тобто, йдеться не лише про захист телекомунікаційних мереж або мереж зв'язку, баз даних від несанкціонованого доступу, але і про загальні принципи функціонування інформаційних ресурсів країни, захист найважливіших інформаційних і телекомунікаційних систем, що забезпечують життєдіяльність

транспорту, енергетики, промисловості, органів державного управління. У широкому розумінні слова інформаційна безпека містить у собі такі проблеми, як протистояння культурній експансії з боку країн з розвинутою аудіовізуальною промисловістю, збереження національної та мовної самобутності, впливу недоброякісної, недостовірної, хибної, інформації (дезінформації) на життєво важливі інтереси. У сучасних умовах вони набули значного поширення на тлі нових викликів і загроз, пов'язаних з інтенсифікацією комунікаційних процесів, широким використанням комп'ютерних технологій. Останні створили принципово нові канали впливу на соціально-політичний та економічний розвиток суспільства. Зокрема, поява Інтернету обумовила виникнення нового, універсального інтерактивного середовища як важливого елементу сучасної політичної системи демократичного типу з підвищеною оперативністю обміну інформацією, "прозорістю" і доступністю. Всі ці особливості Інтернету тлумачаться у нас іноді як важлива передумова демократизації нашої посттоталітарної системи, однак, він здатний генерувати величезні інформаційні потоки в обхід державних структур, а тому всі країни змушені тепер приділяти особливу увагу не просто забезпеченню інформаційної безпеки у вузькому її розумінні, але і як можливості протистояти будь-якій інформаційній агресії, що може виходити як від окремих держав, так і невеликих терористичних угруповань. На сьогодні з'явилося навіть поняття "стратегічна інформаційна зброя", під яким розуміють методи впливу на інформаційно-технологічні системи, що обслуговують такі інфраструктури як транспорт, зв'язок, управління державними органами, військами тощо. На жаль, у процесі побудови теоретичних моделей інформатизації держави і нового суспільства питання безпеки часто відтісняються на другий план, навіть при усвідомленні, що їх ігнорування обумовлює появу низки дестабілізуючих явищ і виникнення рецидивів тоталітаризму. Можливо тому, що, на жаль, у національному законодавстві дано два різних за своєю суттю визначення поняття "інформаційна безпека" – в Законі України "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки" [3] та в Законі України "Про телекомунікації" [4].

У першому законодавчому визначенні поняття "інформаційна безпека" (далі – ІБ) ототожнюється з поняттям "інформаційна безпека України", а саме: "Інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації".

У другому – визначення ІБ стосується не стільки інформаційної безпеки України, скільки безпеки узагальненої технічної системи, якою є телекомунікаційна мережа. ("Інформаційна безпека телекомунікаційних мереж – це здатність телекомунікаційних мереж забезпечувати захист від знищення, перекручення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації").

У Законі України "Про інформацію", який є базовим щодо нормативного закріплення інформаційної сфери держави, визначення ІБ не надається, а в Законі "Про основи національної безпеки України", який є основним орієнтиром забезпечення безпеки України, системну сутність ІБ подано як невід'ємну складову національної безпеки України без точного визначення цього поняття. Крім того, в цьому Законі замість поняття "інформаційна безпека України" використовується поняття "національна безпека України в інформаційній сфері" [5].

У Законі України "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", який є одним із основних серед питань забезпечення інформаційної безпеки держави у сфері інформатизації та телекомунікацій, поняття ІБ також не

визначено, хоча широко вжито й представлено у різних відтинках поняття “захист інформації” [6].

Поняття “інформаційна безпека України” широко застосовується у Конституції України і низці інших нормативно-правових актів, підготовлених та затверджених Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади. Так, стаття 17 Конституції України наголошує, що забезпечення інформаційної безпеки – одна з найважливіших функцій держави, справа всього українського народу [7], а Закон України “Про Концепцію Національної програми інформатизації” [8] проголошує, що “інформаційна безпека є невід’ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки”, Воєнна доктрина України [9] прямо, вказує, що “здійснення заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки”, є одним із основних завдань Збройних Сил України у мирний час.

У жодному документі, затвердженому Кабінетом Міністрів України, роз’яснень щодо поняття ІБ не дається, а тому це поняття хоча і широко застосовується в різних нормативних документах центральних органів виконавчої влади держави, але відповідного роз’яснення поняття не дає. Так, наприклад, про ІБ згадується лише у назві відповідного рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [10], а в нормативно-правових актах Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, створеного на його базі відповідно до законодавства наприкінці 2006 року, державних органів, які забезпечують (забезпечували) в Україні захист інформації, поняття ІБ не визначається, хоча широко використовується (наприклад, в Білій книзі Держспецзв’язку) [2].

Президент України, усвідомлюючи всю серйозність нових потенційних загроз та якісні зміни, що відбуваються в Україні, зокрема, у державному управлінні, військово-політичній і науково-технічній сфері тощо, і потреб протидіяти проявам загроз безпеці національних інтересів в інформаційній сфері, зокрема, пов’язаних, головним чином, із зловживанням свободою висловлювання поглядів і розповсюдженням ідей, ворожим і зловмисним використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій, лише у назві використовує поняття “інформаційна безпека України”, а в тексті, як і в самому рішенні Ради національної безпеки та оборони при Президентові України від 21 березня 2008 р. “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України” [11], яке Указ вводить в дію, замість поняття ІБ широко застосовується поняття “національна безпека в інформаційній сфері”.

Указ, на жаль, лише намагається “наздогнати” щорічне Послання Президента Верховній Раді України, до якого і цього року в **черговий раз не потрапили питання розвитку в Україні інформаційного суспільства** – необхідної запоруки створення в Україні сучасної постіндустріальної держави. Дивно, але і нова редакція Стратегії національної безпеки (від 12.02.2007 р.) не орієнтується на вирішення цього комплексу питань і не загострює питання вирішення проблем законодавчого регулювання в інформаційній сфері, яка сьогодні в світі динамічно розвивається. В усіх цих документах не наголошено, що у темпах науково-технічного прогресу, у спрямованості форм його соціальної організації, у характері впливу на людину й суспільство в світі сьогодні відбуваються радикальні зміни і початок ХХІ століття можна характеризувати як якісно новий етап у розвитку інформатизації, науки, технологій та їхньої взаємодії з суспільством. Звичайно, що це робить їх тексти недосконалими і вразливими для критики.

Для вирішення поставлених завдань необхідно терміново багато в чому переглянути існуючі концептуальні норми щодо інформаційної та національної безпеки, розпочати реалізацію довгострокових державних програм, спрямованих на

забезпечення інформаційної безпеки держави, передусім її критично важливих інфраструктур, визначити організаційні засади.

Необхідно прискіпливо оглянути природу та оцінку інформаційного ресурсу в новій економіці знань, зокрема, щодо його криміналістичного і кримінально-правового аспекту, вплив на параметри національної безпеки і, нарешті, сформувати цілісне уявлення про стан і тенденції його розвитку як національного ресурсу, який має стати невичерпним джерелом нашого розвитку. Завдання, що дотепер вирішуються у межах окремих міністерств, потрібно винести на загальнодержавний рівень погоджених рішень та завдань.

Комплексний характер існуючих в інформаційній сфері проблем вимагає, по-перше, визначити загрози безпеці та оцінити їх небезпеку, розробити теоретичні і методологічні основи напрямів протидії з огляду і на найбільш вагомій чітко визначені національні інтереси кожної країни, з якою спілкуємось. Як ніколи потрібна широка загальнонаціональна наукова дискусія фахово підготовлених спеціалістів державних інституцій та установ, громадських структур, які фахово займаються питаннями інформатизації заради збереження національної самобутності і нормального історичного розвитку нашого суспільства.

У такому вимірі стратегія та концепція розвитку інформаційного законодавства України має віддзеркалити цілісне системне бачення нашого інформаційного простору в єдності усіх елементів його інфраструктури, ефективного використання потенціалу інформаційних ресурсів, форми і засоби інформаційно-комунікаційних технологій, усвідомлення їх значення і цінності як складових інноваційних проектів розвитку України в глобальному вимірі.

Список використаних джерел

1. *Меньшаков Ю.К.* Защита объектов информации от технических средств разведки: Учебн. пособ. – М: Российский гос. гуманитар. ун-т, 2002. – 399 с.
2. *Біла книга* Держспецзв'язку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.dsszzi.gov.ua>>.
3. *Закон* України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” від 09.01.2007 р. № 12. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
4. *Соснін О.В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 572 с.
5. *Закон* України “Про телекомунікації” від 18.11.2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
6. *Закон* України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
7. *Закон* України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 347.
8. *Конституція* України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. *Закон* України “Про Концепцію Національної програми інформатизації” від 04.02.1998 р. № 95/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.
10. *Указ* Президента України “Про Воєнну доктрину України” від 15 червня 2004 року № 648/2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>>.
11. *Рішення* Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 1 липня 2004 року “Про забезпечення інформаційних потреб та інформаційної безпеки громадян”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.nrada.gov.ua/documents>>.
12. *Указ* Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України” від 23 квітня 2008 року № 377/2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.president.gov.ua/documents>>.

В статье рассматриваются проблемы жизнедеятельности информационной сферы и адаптация отечественного законодательства в информационной сфере к законодательству развитых стран мира.

The article deals with the problems of the vital activity of informational sphere and the adaptation of home legislation in the informational sphere to the legislation of the developed countries of the world.

Стаття надійшла до редакції журналу 19 березня 2009 року.

© О.В. Соснін, О.В. Корнейко, О.В. Олійник, 2009